

המרוץ לעוצמה רכה במפרץ

יואל גוז'נסקי

אילן זלאיט¹

המכון למחקרי ביטחון לאומי – אוניברסיטת תל אביב

המכון למחקרי ביטחון לאומי – אוניברסיטת תל אביב

מדינות המפרץ הערביות רואות בצבירת עוצמה רכה מרכיב חיוני בשיפור הדימוי והמעמד שלהן, גם כחלק מהיערכותן ל"יום שלאחר הנפט" ולהפחתה הצפויה בהשפעתן כיצואניות אנרגיה מובילות. לכל מדינה הדגשים שלה אך כולן, ובייחוד ערב הסעודית, איחוד האמירויות הערביות וקטר פועלות בעולמות התקשורת, האקדמיה, הספורט, התיירות, האומנות ואף הדת לצורך צבירת השפעה בזירה הבינלאומית. פעולות אלו נועדו לשפר דימוי שלילי שדבק בהן, למנוע דרישות לשינויים בהתנהלותן הפנימית ומכאן גם לתרום לביטחון הלאומי במובנו הרחב. ואולם חלק מפעילותן זו מתנגשת עם ערכים מרכזיים בתרבות המערב, ולכל הפחות במקרה של קטר, גם עם אינטרסים ישראלים מהותיים.

מילות מפתח: עוצמה רכה, ערב הסעודית, איחוד האמירויות הערביות, קטר, המפרץ הערבי, יחסים בינלאומיים

מבוא

שלושה עשורים לאחר שהחוקר האמריקאי ג'וזף ניי (Nye) טבע לראשונה את המושג 'עוצמה רכה' (Soft power) הפך המושג מרעיון תאורטי למדיניות קונקרטית של שחקנים במערכת הבינלאומית. ניי הבחין בין עוצמה קשה (Hard power), שהיא היכולת של שחקן להשפיע על התנהגותם של שחקנים אחרים במערכת כרצונו באמצעות כפייה צבאית או סנקציות, לבין עוצמה רכה, המגולמת ביכולתו של שחקן להשיג השפעה כזו באמצעות "כוח המשיכה": שכנוע ואטרקטיביות. כפי שקבע ניי: "לזכות בלבבות ובמוחות תמיד היה חשוב, אבל זה אפילו יותר חשוב בעידן המידע הגלובלי" (Nye, 2004, p. 1).

מאמר זה דן באסטרטגיית העוצמה הרכה של שלוש המונרכיות המרכזיות והעשירות יותר מבין שש המונרכיות הערביות במפרץ – ערב הסעודית, איחוד האמירויות הערביות וקטר. לשלושתן עוצמה קשה בלתי מבוטלת במערכת הבינלאומית, שהושגה מאז המחצית השנייה של המאה ה-20 הודות להיותן יצואניות מובילות של נפט ומוצריו וגז טבעי. מנגד, כוחן הצבאי דל והעוצמה שמקנה להן יצוא האנרגיה נחלשת ואף נשקפת לה סכנת דעיכה בעתיד, בין השאר לאור מגמת המעבר העולמי לאנרגיות מתחדשות. בו בזמן, משנות ה-90 מקצה כל אחת משלוש המדינות סכומי עתק מרווחי האנרגיה שלה להשקעות בתחומים שונים (בין היתר באמצעות קרנות עושר ריבוניות או חברות וסוכנויות

במימון ממשלתי). בעוד שהוצאות אלו נתפסו לעיתים כפזרנות וראויות של שליטים שאינם סובלים ממחסור במזומנים, מבט מעמיק יותר מראה כי הן מחוברות בחוט מקשר: ניסיון לשפר את תדמיתה של המדינה ולמשוך אליה השקעות זרות ותיירות – שניהם יעדים שעל פי הספרות המחקרית ניתן להשיגם באמצעות עוצמה רכה. אומנם אותם יעדים הם חלק ממדיניות הפנימית של שלוש המדינות בדבר גיוון (Diversification) של הכלכלה המקומית, כדי שתכלול מקורות הכנסה נוספים מלבד יצוא אנרגיה. ואולם הנחת היסוד של מאמר זה היא שלצבר ההשקעות והרכישות שמבצעות מדינות המפרץ יש תפקיד נוסף, חיצוני, באסטרטגיה סדורה לביסוס עוצמה רכה, שכל אחת מהן חשפה בעשור האחרון.² במאמר נטען כי אסטרטגיית העוצמה הרכה של ערב הסעודית, איחוד האמירויות וקטר משרתת במהותה את הביטחון לאומי שלהן, בראש ובראשונה את הבטחת הישרדותן של המשפחות השולטות. כשם שהגיוון הכלכלי נועד לשמר את היציבות הפנימית שלהן בעתיד שבו יפחתו הכנסותיהן מיצוא אנרגיה, כך העוצמה הרכה אמורה לשמש גיבוי לעוצמה הקשה שממנה הן נהנות במערכת הגלובלית. בפרט, שלוש המדינות הנדונות מוכרחות לייצר יכולת שכנוע ואטרקטיביות מספקת כדי לשמר את עמידותן היחסית בפני לחצים בינלאומיים בנוגע להתנהלותן, כגון בנושא זכויות אדם והיעדר חופש פוליטי.

באסטרטגיה שלהן לקידום מעמדן בעולם המוסלמי או במזרח התיכון, בעיקר באמצעות דת (Baycar & Rakipoglu, 2022; Diwan, 2021; Mandaville, 2022; Roberts, 2019). המחקרים הדנים בעוצמה רכה הפונה אל הזירה הגלובלית עוסקים בכל אחת מהמדינות בנפרד, עם התמקדות ניכרת בקטר; רובם מתמקדים בשימוש של מי מהן במיזמי ספורט ובידור כאמצעי ליצירת תדמית חיובית. יש התייחסות מצומצמת גם לשימוש בתקשורת, בתיירות, בדיפלומטיה, בסובלנות דתית ובקשרים אקדמיים ותרבותיים (Al-Tamimi et al., 2023; Antwi-Boateng & Alhashmi, 2022; Bianco & Sons, 2023; Brannagan & Giulianotti, 2017; Cafiero & Alexander, 2020; Dubinsky, 2024; Søyland & Moriconi, 2022).

במאמר זה נבקש להציג תמונה מגובשת של אסטרטגיית העוצמה הרכה של שלוש המדינות הנדונות בזירה הגלובלית, בעיקר כלפי העולם המערבי. ראשית מוצעת נקודת מבט מקיפה, הבוחנת יחד את אסטרטגיות העוצמה הרכה שלהן. אומנם שלוש המונרכיות המפרציות אינן פועלות כמקשה אחת – למעשה העוצמה הרכה שלהן מהווה חלק מהותי מהיריבות הקיימת ביניהן – והמאמר מתייחס לשוני המסוים בנתיבים שבהם כל אחת מהשלוש בוחרת לפתח אותה, שוני הקשור בחלקו לנקודת הפתיחה ולקלפים המסוימים שבידיה. עם זאת אנו טוענים כי היעדים המהותיים של אסטרטגיות העוצמה הרכה של שלושן חד הם. שנית, המאמר מרכז מנעד רחב של תחומי פעילות של מדינות המפרץ ומתייחס לממדים הגלומים בהם שטרם זכו להתייחסות מחקרית מעמיקה, כגון אתגור עליונותם המוסרית של ערכי המערב. כל אלו יאפשרו לבסס את הזיקה שאנו טוענים לקיומה, בין ההשקעות והרכישות של שלוש המונרכיות המפרציות לבין ביצור מעמדן ו"חסינותן" בזירה הבינלאומית באמצעות טיפוח תדמית המקרינה אטרקטיביות ולגיטימיות אוניברסליות.

ככל שניתן לאמוד זאת אמפירית, אסטרטגיית העוצמה הרכה הנבחנת במאמר מוכיחה אפקטיביות נכון לעת כתיבתו. בדירוג העוצמה הרכה הגלובלית שפרסמה בתחילת 2024 חברת Brand Finance, אחת מפירמות הייעוץ המובילות בעולם להערכת מותגים, נמצאות איחוד האמירויות, ערב הסעודית וקטר במקומות ה-10, ה-18, וה-21 בעולם, בהתאמה. מדובר בדירוג גבוה משכנותיהן למזרח התיכון – בהן שלוש המדינות האחרות במפרץ העשירות פחות, וכן ישראל, וגם מעל מדינות מערביות רבות.

אסטרטגיית העוצמה הרכה של מדינות המפרץ ראויה לתשומת לב מחקרית בין היתר בשל נקודת הפתיחה הבעייתית למדי שלהן בהקשר זה. לפי התאוריה של ג'וזף ניי, עוצמה רכה מבוססת על שלושה עמודי תווך: תרבות, ערכים פוליטיים ומדיניות חוץ. לשיטתו, ככל ששלושה מרכיבים אלו במדינה מייצגים הצלחה ורעיונות וערכים אוניברסליים, שאנשים במדינות אחרות יכולים להזדהות עימם בקלות ולתפוס אותם כמייצגים מוסר לגיטימי, כך יעלו הסיכויים שהם ייתפסו כאטרקטיביים ו"נכונים" וייצרו בעבורה עוצמה רכה.

במקרה של מדינות המפרץ, יצוא הנפט שעיצב את גיבושן במאה ה-20 עיכב את התפתחותן הפוליטית, התרבותית והחברתית.

לעומת זאת, אם שלושת המרכיבים מבוססים על ערכים צרים המשויכים לחברה פרטיקולרית, סביר להניח שהם לא יהיו מושכים מעבר לגבולותיה (Nye, 2004). במקרה של מדינות המפרץ, יצוא הנפט שעיצב את גיבושן במאה ה-20 עיכב את התפתחותן הפוליטית, התרבותית והחברתית. ואולם הן משמרות מוסדות וערכים שבטיים שהם ייחודיים למפרץ ובעלי אופי פטריארכלי והיררכי הזר לעולם המערבי, ואין להן היסטוריה קדומה או תרומה תרבותית מוכרת בעולם לבד מדת האסלאם, שזיהוין עימה ועם הפצתה לעיתים קרובות מעניק להן בעיני העולם תדמית שלילית של שמרנות דתית ותמיכה בטרור. כל אלו הביאו לכך שברבות השנים נתפסו מדינות המפרץ כחברות שאינן מפותחות, ואשר הצלחתן החומרית נובעת ממשאבי טבע שבהם בורכו.

אם כך, כדי לבסס עוצמה רכה צריכות ערב הסעודית, איחוד האמירויות וקטר לצמצם ככל האפשר דימוי מרתיע זה, ולהנחיל במקומו דימוי חלופי אטרקטיבי ומעורר השראה. איחוד האמירויות אף הגדילה ופירטה בהכרזה על אסטרטגיית העוצמה הרכה שלה איזו תדמית היא מבקשת ליצור לעצמה: "קידום מעמד המדינה כשער לאזור, הפיכתה לבירת התרבות, האומנות והתיירות של האזור וביסוס המוניטין שלה כמדינה מודרנית וסובלנית שפתוחה לאנשים מכל העולם" (UAE Government, 2017). ברשות המונרכיות המפרציות כיסים עמוקים ויציבות פנימית יחסית המאפשרים, בשונה משכנותיהן לעולם הערבי, פיתוח והשקעה ארוכי טווח לצורך השינוי הרדיקלי המבוקש בתדמיתן.

הספרות האקדמית הקיימת בנושא העוצמה הרכה של ערב הסעודית, האמירויות או קטר עוסקת קודם כל

הנחה העולה מן המאמר היא שקיים קשר בלתי נפרד בין העוצמה הכלכלית, הקשה, הקיימת בידי המדינות הנדונות הודות למשקלן בשוק האנרגיה, לבין העוצמה הרכה שהן חותרות לבסס באמצעותו. ניי הגדיר את האסטרטגיה של שימוש משלים בין עוצמה קשה ורכה כעוצמה חכמה (Smart power). לטענתו, היכולת לדעת היכן להשתמש בכל אחד מסוגי העוצמה ממקסמת את האפקטיביות של שניהם, ומכאן את יכולתה של המדינה להשיג מטרות במערכת הבינלאומית (Nye, 2004). עדות לרלוונטיות של רעיון העוצמה החכמה במקרה הבוחן הנדון ניתן למצוא במאמר שפרסם בשנת 2021 מכון דוחא, מכון המחקר הקטרי הממשלתי, המתאר בבהירות את שיטת פעולה של המדינה, אשר במידה רבה משמשת גם את ערב הסעודית ואיחוד האמירויות:

קטר מהווה דוגמה מוצלחת לעוצמה רכה שמדינות קטנות יכולות ליהנות ממנה במטרה להשפיע על הפוליטיקה הבינלאומית. ניתן לפרש את עוצמתה הבינלאומית של קטר כ'עוצמה משולבת', כלומר שילוב של עוצמה קשה ורכה, המפגינה את יכולתה של המדינה להשתמש בכלים ובמשאבים רבים ברמה המקומית, האזורית והבינלאומית במטרה לנצל אותם להשגת ההשפעה הרצויה (Al Qahtani & AL-Thani, 2021, p. 9-10).

לא ניתן להתעלם מכך שחיתרתן של ערב הסעודית, איחוד האמירויות וקטר לעוצמה רכה מאתגרת את תפיסתו של ניי (Nye, 2011), שהטיל ספק בכך שמדינות אוטוריטריות יצליחו להשתמש בעוצמה רכה באופן אפקטיבי. לדבריו הדיכוי וחוסר החופש הפנימי במדינות אוטוריטריות, לצד היעדר מוסדות תרבות גלובליים (כמו "הוליווד" או אקדמיה מובילה), מקשים עליהן לייצר כוח משיכה אוניברסלי כפי שיש למדינות מערביות הדוגלות בדמוקרטיה ליברלית. מנגד, ספרות מאוחרת יותר מערערת על הנחה זו. למשל, מחקרים שנעשו על סין (Shambaugh, 2013) ועל רוסיה (Dema, 2023) מצביעים על כך שמדינות אוטוריטריות אלו מאמצות באופן מניפולטיבי כלים לביסוס עוצמה רכה שמקורם במדינות מערביות, כגון אמצעי תקשורת בינלאומיים, ארגונים לא-ממשלתיים או מרכזים בפריסה עולמית להפצת התרבות והמורשת שלהן (דוגמת מכון קונפוציוס הסיני). באמצעות פלטפורמות אלו הן מקדמות את תדמיתן ואת הערכים התרבותיים והפוליטיים שלהן, תוך מתן דגש לכך שהצלחתן לכאורה הושגה אף על פי שאינן כפופות לערכים דמוקרטיים-ליברליים.

מדד העוצמה הרכה במזרח התיכון, 2024

מדינה	דירוג עולמי	מדד העוצמה הרכה
איחוד האמירויות	10	55.2
ערב הסעודית	19	51.3
קטר	24	49.9
ישראל	27	48.4

מקור: Global Soft Power Index

סיעון תאורטי

על מנת לבסס את הטענה כי שלוש מדינות המפרץ מבקשות לגבש עוצמה רכה לצד עוצמתן הכלכלית, כדי להבטיח את ביטחונן ואת מעמדן במערכת הבינלאומית, יש למקם את מקרה הבוחן בתאוריית העוצמה הרכה של ניי, וכן להצביע על היבטים שבהם הוא מרחיב ומאתגר אותה. ראשית, התאוריה של ניי התמקדה בארצות הברית ובמעצמות נוספות, שגודלן הגיאוגרפי והדמוגרפי עולה בהרבה על זה של המונרכיות המפרציות הנדונות: בערב הסעודית כעשרים מיליון אזרחים, באמירויות כמיליון ובקטר הזעירה פחות מ־350 אלף אזרחים. ספרות נוספת בנושא מצביעה על כך שגם למדינות בינוניות וקטנות יכולה להיות עוצמה רכה, והיא אף אידיאלית במיוחד בעבורן משום שהיא מפצה על חוסר היכולת שלהן להתחרות במשאבים הצבאיים והכלכליים של המעצמות. עוצמה רכה, אם כן, מאפשרת למדינות הבינוניות והקטנות לעלות ל"ליגה של הגדולים", קרי, להשיג מעמד בינלאומי דומיננטי שלא יכלו להגיע אליו בדרכים אחרות (Jepperson et al., 1996).

שנית, ניי הצביע על דיפלומטיה ציבורית כאמצעי הפרקטי לביסוס עוצמה רכה (Nye, 2008). דיפלומטיה ציבורית כוללת פעולות יזומות של מדינה לתקשורת ישירה עם אזרחי מדינות אחרות, כדי לשפר את תדמיתה בדעת הקהל העולמית ובכך ליצור תמיכה במדיניות שלה; אין מדובר בתעמולה גרידא אלא ביצירת קשרים עמוקים עם קהל היעד והשתתפות בדיונים בינלאומיים בנושא השעה. הדבר מאפשר להתאים מסרים לקהלים שונים ולהציג את תרבותה וערכיה של המדינה באור חיובי, ובו בזמן נתפס כאמין ולא מניפולטיבי. ניי מונה כמה כלים מרכזיים של דיפלומטיה ציבורית: קמפיינים תקשורתיים, תוכניות חינוך ותרבות, שיתופי פעולה אקדמיים ותמיכה בפרויקטים ויזומות בינלאומיות. כולם, כפי שיפורט בניתוח שלהלן, נמצאים בשימושן של מדינות המפרץ הנדונות.

היבטי העוצמה הרכה תקשורת

חלוצת העוצמה הרכה במפרץ היא רשת הטלוויזיה הקטרית אל-ג'זירה, אשר זמן קצר לאחר הקמתה ב־1996 הפכה לכלי התקשורת הפופולרי ביותר בקרב כמאתיים מיליון דוברי הערבית בעולם, בזכות העיסוק שלה בסוגיות מעוררות מחלוקת ובנטייתה לבקר את משטרי האזור. אל-ג'זירה, הממומנת כולה מהכנסות האנרגיה של קטר (היא כמעט אינה משדרת פרסומות) היא זרוע תודעה שמשקפת את התדמית הרצויה על דוחא; לאורך השנים היא הוכיחה את יכולתה לשלוט בנרטיב בעולם הערבי, ובכך להעצים את כוחה של קטר הזעירה על חשבון הכוחות הדומיננטיים המסורתיים באזור (בפרט במחאות האביב הערבי ולאורך המשבר של קטר עם שכנותיה בשנים 2017–2021).³ עשור לאחר הקמת הרשת, ב־2006, הרחיבה דוחא את ההצלחה של אל-ג'זירה גם לזירה הגלובלית עם השקת ערוץ בשפה האנגלית בפריסה עולמית; ערוץ זה מעניק לה את היכולת רבת הערך לקבוע את האופן שבו המזרח התיכון והעולם המוסלמי מוצג למיליוני צופים, ובכך לאתגר את סיקור הנושא מצידה של התקשורת המערבית (Antwi-Boateng, 2013).

כמי שהקדימה להבין את עוצמת המדיה החברתית, השלב הבא של קטר היה להקים בתחילת העשור הקודם את AJ+, פלטפורמת רשת של אל-ג'זירה המציגה תכנים ברשתות החברתיות באנגלית, צרפתית וספרדית. AJ+ נכנסת לשיח הציבורי במערב ועוסקת בנושאי העניין המזוהים עם דור ה־Z וה־Y, כגון פערים חברתיים, זכויות אדם ומשבר האקלים, תוך מתן דגש מיוחד לסכסוך הישראלי-פלסטיני ולמתחים הגזעית בארצות הברית (Fipp, 2017). היא מסמלת את המניפולציה הקטרית שבאה לידי ביטוי גם באקדמיה, של ליבוי והפניית זרקור לסוגיות מעוררות מחלוקת ולסנטימנטים ומטענים היסטוריים של אי-צדק, ניצול, אפליה ודיכוי; זאת תוך נקיטת עמדות ליברליות בנושא שוויון זכויות אדם — שקטר עצמה אינה מיישמת — ושימוש בחופש הביטוי שאינו קיים בקטר.

פלטפורמות נוספות באנגלית שקטר מממנת אך אינן מזוהות עימה רשמית, כגון Middle East Eye ו־Middle East Monitor היושבות בלונדון ועוסקות בזכויות אדם במזרח התיכון, שמות דגש על חולשתו המוסרית של המערב ועל פשעי נגד עמי הדרום הגלובלי (Cherkaoui, 2018). באמצעות העיסוק האינטנסיבי בסכסוך הישראלי-פלסטיני, כלי התקשורת הקטריים באנגלית מעלים על נס את המוסריות בתמיכתן של המדינות המוסלמיות בפלסטינים לעומת חוסר הצדק

נוסף על כך הן ממסגרות את מדיניותן כמגלמת ערכים אוניברסליים, כגון יציבות או צמיחה ופיתוח, באופן שמאתגר את הדומיננטיות של הדמוקרטיה הליברלית בתודעה העולמית, וכן מציעות סדר עולמי "מגוון" יותר, שלא בהכרח נשען על עקרונות ליברליים מערביים. על אף הספקנות של ניי לגבי השימוש של מדינות אוטוריטריות בעוצמה רכה, הוא עצמו ביסס קשר בין היכולת של מדינה לשכנע בלגיטימיות של ערכיה לבין עמידה בלחצים חיצוניים לשינוי התנהלותה. ניי (2004) הצביע על כך ש"הנס הכלכלי האסיאתי" (הצמיחה הכלכלית במזרח אסיה במחצית השנייה של המאה ה־20) העניק למשטרים אוטוריטריים כסינגפור ומלזיה יכולת שכנוע כנגד קריאות מבית ומחוץ לשיפור הדמוקרטיה וזכויות האדם. זאת בעזרת נרטיב שלפיו העוצמה הכלכלית והיציבות הפוליטית של מדינות אלו נשענות כביכול על הזהות התרבותית המקומית, ולכן אין להחליף אותם בערכים הזרים של המערב.

המאמר מניח שניתן להחיל פרקטיקה זו על המשטרים המפריצים. הוא נשען על מחקרים שנעשו על קטר (Al-Tamimi et al., 2023; Peterson, 2006) ועל ערב הסעודית (Berni, 2023), אשר קישרו בין תדמית הבינלאומית של המדינות ומאמציהן לשפרה לבין הבטחת הישרדותן במערכת הבינלאומית. מחקרים אלו טוענים שקטר כמדינה זעירה וערב הסעודית כמדינה המזוהה עם שמרנות דתית וקיצוניות זקוקות להוכיח את יכולותיהן ואת אמינותן על מנת לבסס את הלגיטימיות שלהן ולהבטיח ש"ייתייחסו אליהן ברצינות" בעניינים בינלאומיים. יצירת מותג אמין שנשען על "גזרים" במקום על הפעלת לחצים ואיומים מאפשרת להן לבנות את מערכת הקשרים החיונית להגנתן בטווח הארוך כפי שהפגינה דוחא, בין היתר, כאשר הצליחה לשמור על תדמיתה הבינלאומית במהלך שנות החרם המפריצי ב־2017–2021. שיקולים אלו מנחים, כפי שאנו מאמינים, את כל שלוש המדינות המפריצות הנזכרות לעיל.

ב־2006 הרחיבה דוחא את ההצלחה של אל-ג'זירה גם לזירה הגלובלית עם השקת ערוץ בשפה האנגלית בפריסה עולמית; ערוץ זה מעניק לה את היכולת רבת הערך לקבוע את האופן שבו המזרח התיכון והעולם המוסלמי מוצג למיליוני צופים, ובכך לאתגר את סיקור הנושא מצידה של התקשורת המערבית.

חדשה: נתוני משרד החינוך האמריקאי מראים כי שיעור התרומות מגופים ממשלתיים במונרכיות המפרציות למוסדות אקדמיים בארצות הברית החל לזנק בתחילת המאה הנוכחית, בסמוך לאירוע הקודם שהכתיים את שמן – מתקפת ה-11 בספטמבר 2001. בראש נמצאת קטר עם תרומה של כ-4.7 מיליארד דולר לאוניברסיטאות אמריקאיות במהלך תקופה זו; בין השנים 2012–2018 כמעט רבע מכלל התרומות של מדינות זרות לאוניברסיטאות אמריקאיות הגיעו משש מדינות המפרץ (יותר מכל מדינות האיחוד האירופי ופי שישה מסין), נוסף על סכומים בצינורות שקשה להתחקות אחריהם, כגון מתן מענקי מחקר ישירות לסטודנטים ולחוקרים. בבריטניה, שם יש פחות שקיפות בנושא התרומות, ידוע כי ערב הסעודית תרמה כמעט ארבעים מיליון דולר לאוניברסיטת אוקספורד לבדה בין השנים 2000–2018, מחצית מהם להקמת מרכז ללימודי האסלאם (Arnold, 2022; England & Kerr, 2018). הן מדינות המפרץ והן האוניברסיטאות עומדות על כך ששיתוף הפעולה ביניהן נועד למציאות אקדמית בלבד, אולם קרוב לוודאי שלהתקשרות בין הצדדים יש תנאים, או לכל הפחות מניעים נסתרים. ראשית, האליטות השליטות במפרץ רוצות להיות מזוהות עם האליטה האינטלקטואלית העולמית – דבר המנרמל את הקשרים עם המפרציות בחלונות הגבוהים. שנית, הן רוצות להשפיע על האופן שבו ארצותיהן והעולם הערבי והמוסלמי בכלל מוצגים במחקר: במוסדות רבים הביא הדבר בפעם הראשונה להכנסת חקר מדינות המפרץ לתוכנית הלימודים (לאחר שבאופן מסורתי התחום נדחק לשוליים בטענה של חוסר עומק תרבותי והיסטורי), ומלגות אישיות שמעניקות מדינות המפרץ מותנות לעיתים קרובות בזיקה של המחקר למדינה התורמת. ניתן אפוא להניח כי התלות הכלכלית של המוסדות והחוקרים באותן המדינות מגבילה את הביקורת שהם יכולים למתוח עליהן ומשפיעה על אופן הצגתם של העולם הערבי והמוסלמי בתוכנית הלימודים.

ספינת הדגל של ההשקעה המפרצית באקדמיה היא הקמת שלוחות של כמה מהאוניברסיטאות היוקרתיות במערב, בהן ג'ורג'טאון, אוניברסיטת ניו יורק והסורבון באיחוד האמירויות ובקטר בתמורה לתרומותיהן, עם מרצים מהשורה הראשונה שהובאו הודות לתנאי עבודה מצוינים. אוניברסיטאות האם מנהלות תוכניות חילופי סטודנטים ותארים משותפים עם הקמפוסים במפרץ, ותלמידים מגיעים מרחבי העולם לסמסטר או ללימודים לתואר. האוניברסיטאות מצדיקות את פעילותן במדינות אוטוריטריות ללא חופש ביטוי מחוץ לתחומי הקמפוס בטענה שרוח האקדמיה המערבית תחזק את הערכים

שבתמיכה המערבית בישראל. נרטיבים אלו שמקדמת דוחא בקרב קהל היעד הצעיר והאינטלקטואלי בעולם מאירים באור אבסורדי את היומרה של מדינות המערב להטיף למדינות המוסלמיות, בכללן קטר, על סוגיות של שוויון וזכויות אדם. בתוך כך הם מאירים את ישראל באור שלילי במיוחד ומסכנים את הלגיטימציה שלה בקרב קהל היעד המערבי.

בפרקטיקה זו קטר ייחודית במידה רבה מבין מדינות המפרץ, שכן ערב הסעודית והאמירויות ממקדות את מאמציהן בשיח התקשורתי בעולם הערבי. עם זאת ניתן לציין את המיזם 'עיר המדיה של דובאי', המציע לחברות מדיה בינלאומיות מתקנים משוכללים וכן פטור ממס ומההגבלות המקומיות על חופש הביטוי. מאז הושק בשנת 2000, שורה של ענקיות תקשורת, פרסום וטכנולוגיה מערביות הקימו שלוחות במתחם, בהן רויטרס, CNN, BBC וגוגל. המיזם הוא חלק משאיפת המיתוג שבבסיס אסטרטגיית העוצמה הרכה האמירתית: באמצעותו דואגים השלטונות באמירויות כי הגופים שבידיהם הכוח על הפצת המידע בעולם יקבלו רושם חיובי, פתוח ו"נוצץ" על המדינה האוטוריטרית (AlGhoul, 2020; Hilotin, 2024; Esmail, 2024). בסיכומו של דבר, קטר והאמירויות רותמות את כוחן של התקשורת ושל המדיה החדשה לשיפור מקומן בשיח הבינלאומי, לא באמצעי תעמולה עצמית פשוטים כי אם במניפולציות מתוחכמות יותר לשינוי עמוק של האופן שבו מדיניותן ותרבותן מוצגות ונתפסות בעולם.

אקדמיה ומחקר

השכלה גבוהה נמצאת בלב תאוריית העוצמה הרכה. ג'וזף ניי ייחס את הצלחתה של ארצות הברית בהפצת הדמוקרטיה הליברלית על פני הגלובוס לדומיננטיות של האקדמיה האמריקאית: חילופי הסטודנטים והידע בין ארצות הברית לעמיתותיה בעולם חשפו בפני אלו את השגשוג, העליונות וצדקת הדרך האמריקאית; והעובדה שהאליטות הפוליטיות, הכלכליות והתרבותיות של העולם רוכשות את השכלתן באוניברסיטאות אמריקאיות הביאה את הערכים והמדיניות שאלו מלמדות להיות דומיננטיות במדינות המוצא שלהם (Nye, 2004). באופן פרדוקסלי, האקדמיה האמריקאית מוצאת עצמה בעשורים האחרונים בשירות העוצמה הרכה של מדינות המפרץ, שדווקא מאתגרת את עליונות וצדקת המערב. נושא המימון המפרצי לאוניברסיטאות במערב, בעיקר בארצות הברית אך במידה פחותה יותר גם באירופה, זכה לתשומת לב מיוחדת בעולם עקב המחאות הפרופלסטיניות בקמפוסים בתגובה למלחמה בעזה, שהחלו באוקטובר 2023, אך לא מדובר בתופעה

ומוסרית של המערב עליהן (Berrien, 2024; Shareef, 2024; Ullah, 2024).

מדינות המפרץ מצליחות אם כן להשתמש בתשתית הקיימת של האקדמיה המערבית כדי לערער על המוסכמות שלה עצמה, והצלחה זו היא ביטוי מובהק לשימוש שלהן בהשכלה הגבוהה לטיפול עוצמה רכה. העיסוק האובססיבי בסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו המטרה עצמה, כי אם אמצעי יעיל בידיהן להטות בעדינות את דעת האליטה העתידית לטובתן. המסגור שניתן לנושא הפלסטיני – שקטר נמצא במוקד שלו בשל קשריה עם חמאס, אך לא מן הנמנע כי הוא נתמך גם על ידי מדינות המפרץ האחרות – מהווה אתגר משמעותי ללגיטימציה של ישראל באליטות העתידיות במערב.

ההשפעה של מדינות המפרץ על השיח המחקרי בעולם לא תמה באוניברסיטאות, היא קיימת גם במכוני מחקר (Think Tanks). בעשור הקודם ייסדה קטר את 'המרכז הערבי ללימודי מחקר ומדיניות', וערב הסעודית והאמירויות הקימו את 'מכון מדינות המפרץ הערבי בווינגטון' (AGSIW). מוסדות אלו מאגדים חוקרים ערבים ומערביים המפרסמים ניתוחים בערבית ובאנגלית על אודות האזור ויחסיו עם ארצות הברית. גופים אלו, שלהם מרכזים בבירה האמריקאית, יוצרים שיח המאיר באור חיובי את המדיניות הקטרית או הסעודית-אמיריתית (הבדלים שבאו לידי ביטוי, למשל, בשנות החרם המפרצי על קטר או בנושא הסכמי אברהם). אך זהו רק צעד משני למאמץ של מדינות המפרץ להשפיע על מוקד המדיניות וקבלת ההחלטות של ווינגטון (ה-Beltway), שעיקרו העברת מיליוני דולרים לגופים ותיקים. כמעט כל גופי המחקר והשדלנות האמריקאיים המובילים, שלהם מוניטין והשפעה על מקבלי ההחלטות בארצות הברית ובעולם בסוגיות הקשורות למדיניות במזרח התיכון, קיבלו תרומות מאחת משלוש מדינות המפרץ לפחות. ברשימה זו ניתן למנות את מכון ברוקינגס, תאגיד Rand, Crisis Group, The Atlantic Council, מכון המזרח התיכון (MEI), המגזין Foreign Policy ועוד. מקצתם הקימו שלוחות בדוחא, והבירה הקטרית מארחת מדי שנה את 'פורום דוחא' המפגיש חוקרים ומקבלי החלטות לדיונים בנושאי השעה (Grim, 2017; Khatiri, 2013; Lipton et al., 2014; Pecquet, 2015; Rosen, 2023).

אומנם המכונים מכחישים כי הקשרים עם מדינות המפרץ מותנים בהענקת יחס מיוחד בפרסומיהם למדיניות התורמות (וחלקם אף הפסיקו את ההתקשרות עימן בעקבות הביקורת), אך כך או כך, הקשרים עם גופי המחקר היוקרתיים מזהים את מדינות המפרץ בעיני קובעי המדיניות והחוגים האינטלקטואליים המושפעים

הליברליים במפרץ (Arnold, 2022; England & Kerr, 2018). מנגד ברור ששלטונות קטר והאמירויות חותרים להשפעה בכיוון ההפוך: הגעתם של סטודנטים בינלאומיים לארצותיהם נועדה לשפר את תדמיתן בעולם, בתקווה שכאשר ישתלבו הסטודנטים במעגלי קבלת ההחלטות בארצותיהם תהיה גישתם כלפי מדינות המפרץ סובלנית ואוהדת (Antwi-Boateng, 2013). איחוד האמירויות אף מציינת במפורש באסטרטגיית העוצמה הרכה שלה "דיפלומטיה מדעית ואקדמית" כחלק מהאמצעים שנועדו ליצור למדינה תדמית חיובית בעולם (UAE Government, 2017).

מדינות המפרץ מצליחות להשתמש בתשתית הקיימת של האקדמיה המערבית כדי לערער על המוסכמות שלה עצמה, והצלחה זו היא ביטוי מובהק לשימוש שלהן בהשכלה הגבוהה לטיפול עוצמה רכה.

ואולם לצד שיפור התדמית הממוקדת של מדינות המפרץ, ייתכן כי למימון המגיע מהן לאקדמיה במערב יש השפעה מרחיקת לכת במידה רבה יותר. טענות רבות מושמעות נגד המימון – בעיקר בהקשר של קטר – על כך שהוא מביא לקידום רעיונות אנטי-מערביים ואנטי-ישראליים בתוכני הלימוד, לצד יחס מפויס לאסלאם קיצוני ולטרור, ואף אחראי להתגברות האנטישמיות בקמפוסים (Fenton-Harvey, 2019; Rosen, 2023). בעוד שקשה להוכיח קשר סיבתי כזה, לא ניתן להתכחש לכך שגישות פרוגרסיביות כמו פוסט-קולוניאליזם, המתאגרות את ההגמוניה המערבית, הפכו לדומיננטיות במחלקות למדעי החברה והרוח באוניברסיטאות העילית במקביל למימון שאלו מקבלות מהמפרץ. לא מן הנמנע שבחירת המוסדות, המחלקות והחוקרים שזוכים למימון הנדיב תרמה לחיזוק גישות מחקר אלו, אשר מציבות את העולם הערבי והמוסלמי בצד "הטוב" בחלוקה בין מדכא למדוכא, למול המערב הלבן אשר מואשם בחוליו של הדרום הגלובלי (Nair, 2017). המחאות הפרו-פלסטיניות הסוערות בקמפוסים ב-2023-2024 קשורות קשר ישיר לגישות אקדמיות אלו, כאשר קבוצות המוחים ממסגרות את המלחמה בעזה כחלק מתופעה גלובלית של דיכוי ואפליה, שלכאורה נטועה בתרבות המערב (ואף בתכנים הנלמדים באוניברסיטאות עצמן); אימפריית התקשורת הקטרית מסקרת את המחאות הללו באופן אינטנסיבי ואוהד במיוחד ומגבה את גישתן האנטי-מערבית, אשר בעקיפין משחקת לידי מדינות המפרץ בכך שהיא מקעקעת את עליונותו הערכית

“הכדורגל משרת מטרה דומה לזו של הוליווד. ספורט, כמו סרטים, פופולרי מאוד בכל שכבות החברה. כמו שהעולם למד לאהוב את אמריקה דרך מרלון ברנדו ומרילין מונרו, כך גם העולם ילמד על קטר דרך פריז סן ז'רמן” (Corruzzi, 2013). ההשקעה בספורט משמשת את המונרכיות המפרציות כ”לחם ושעשועים” לציבור המקומי, שכן הוא מחזק את הגאווה הלאומית והלגיטימציה של המשפחה השלטת בבית, אך גם לשיפור התדמית והנוכחות של המדינות בזירה הבינלאומית ובקרב קהלים חדשים בעולם. התמונה של הכדורגלן ליונל מסי עוטה גלימה קטרית מסורתית בעת הנפת גביע העולם מסמלת את המהלך של המפרציות לזהות עצמן עם תרבות הספורט – תכונה יוקרתית שהייתה שמורה עד כה למדינות בודדות.

ההשקעות המפרציות בכדורגל מתאפיינות בסכומים דמיוניים ובשבירת שיאים שמושכים תשומת לב רבה, כגון החתמתם ב־2022-2023 של כריסטיאנו רונאלדו, כרים בנזמה וניימאר בקבוצות מקומיות בערב הסעודית תמורת מאות מיליוני דולרים לעונה.

בשל הפופולריות הרבה של ספורט, השימוש של מדינות המפרץ בו לשיפור תדמיתן זוכה לביקורת בינלאומית רבה יותר מאשר בתחומים אחרים ולביטויי הלעגני “Sportswashing”. במקרים מסוימים הוא אפילו התברר כחבר פיפיות כאשר עורר תשומת לב ציבורית בלתי רצויה דווקא להיבטים שליליים המזוהים עם מדינות אלו, כגון שאלות שעלו באשר ליחס הקטרי לעובדים זרים בעקבות אירוח המונדיאל במדינה או על ההתנהלות הסעודית במלחמה בתימן, שעלו לכותרות באנגליה כחלק מההתנגדות הציבורית לרכישת מועדוני כדורגל מקומיים על ידי ערב הסעודית (Brannagan & Giulianiotti, 2017; Dorsey, 2024).

סובלנות דתית

במובן מסוים האסלאם הוא המקור הוותיק ביותר של עוצמה רכה במפרץ. בית המלוכה הסעודי מבסס מאז ומתמיד את הלגיטימציה שלו על היותו “שומר המקומות הקדושים לאסלאם” באמצעות פריסת רשת ענפה של אנשי דת ומרכזי דת (“מדרסות”) במימוןו ברחבי העולם המוסלמי, אשר הציגו את הדוקטרינה הדתית האדוקה שבה דגל בית המלוכה עד לאחרונה – הוואהביה – כמופת של אסלאם; קטר, מנגד, מעניקה אירוח ותמיכה כספית ותקשורתית לגורמי אסלאם פוליטי, החל מתנועת האחים המוסלמים, שלה שלוחות ופופולריות ברחבי

מהשיח של אותם גופים עם הערכים והאג'נדות שלהם: קידום שלום, יציבות ופיתוח כלכלי, וכן – באופן פרדוקסלי – ליברליזם ודמוקרטיה מערבית. גם כאן האינטרסים של מדינות אלו עשויים להתנגש עם אלו של ישראל ולסכן אינטרסים ביטחוניים ואזוריים שלה.

ספורט

אם באמצעות ההשכלה הגבוהה והמחקר מדינות המפרץ קורצות לאלטיות האינטלקטואליות, ספורט הוא האמצעי להגיע ללבבות ההמונים. שמה של קטר נודע בעולם כולו כאשר הנסיכות הזעירה אירחה את משחקי גביע העולם בכדורגל (המונדיאל) ב־2022 (ערב הסעודית צפויה ללכת בעקבותיה ולארח את המונדיאל ב־2034). המונדיאל היה רק אחד מתוך שורה ארוכה של אירועי ספורט בינלאומיים יוקרתיים שהתקיימו בשנים האחרונות במפרץ בתמורה לתשלום נדיב מהשלטונות המקומיים, בענפים פופולריים כגון מרוצים, גולף והיאבקות. הדובדבן שבקצפת הוא אולימפיאדת 2036, שהן הסעודים והן הקטרים משקיעים את מרב המאמצים כדי לזכות באירוחה (Corruzzi, 2022; Goddard, 2022; Morse & Lewis, 2022; Sean, 2013). במוקד העניין נמצא הכדורגל – ענף הספורט הפופולרי במפרץ ובעולם כולו. השליטים במפרץ זיהו את כוח המשיכה של הכדורגל והם מוכנים להשקיע הון כדי לנצל אותו לטובתם: שלוש המדינות הנדונות השקיעו בשני העשורים האחרונים הון עתק ברכישת מועדוני ענק באנגליה, בצרפת ובספרד; בהתקשרויות שונות עם קבוצות וליגות יוקרתיות באירופה, כגון מתן חסות ואירוח משחקים ואקדמיות לכדורגל של המועדונים; וכן בהבאת שחקנים מובילים לשחק בליגות הכדורגל המקומיות האלמוניות למדי, או לפרסם את התיירות והספורט במדינות אלו (Carosella, 2022; Kessous, 2021; Quinn, 2021; Romano, 2022).

ההשקעות המפרציות בכדורגל מתאפיינות בסכומים דמיוניים ובשבירת שיאים שמושכים תשומת לב רבה, כגון פרסום שמה של חברת התעופה הקטרית הלאומית על חולצות שחקני המועדון הספרדי ברצלונה (שהיסטורית נמנע מפרסום נותני חסות על חולצותיו) ב־2011 בסכום שיא של 30 מיליון אירו לעונה, או בצעד שהדהים את עולם הכדורגל העולמי – החתמתם ב־2022-2023 של כריסטיאנו רונאלדו, כרים בנזמה וניימאר בקבוצות מקומיות בערב הסעודית תמורת מאות מיליוני דולרים לעונה (Romano, 2022; Weinberg, 2017). צעדים אלו עוררו התרגשות אדירה בקרב אוהדי כדורגל במפרץ ובמזרח התיכון כולו וכן, באופן בלתי נמנע, עניין עולמי בשלוש המדינות.

לעולם כפיוס יהודי-מוסלמי בשם הסכמי אברהם, ולוותר בהכרה רשמית בקהילה היהודית באמירויות ובהקמתו באבו דאבי של 'בית משפחת אברהם' – קומפלקס משותף של מסגד, בית כנסת וכנסייה. גם מקדש הינדי מפואר הוקם בבירה האמירית בעבור קהילת הגולים הגדולה מהודו, אשר נחנך בהשתתפות נשיא המדינה הגדולה בעולם (וינטר וגוז'נסקי, 2020; Hoffman, 2023; Monier, 2024).

קטר, לעומת זאת, משתמשת בכוחה התקשורתי בעולם המערבי (כמפורט לעיל) כדי לשנות את הנרטיב על אודות קבוצות האסלאם הפוליטי שבהן היא תומכת: פלטפורמות התקשורת הקטריות מציגות את תנועת האחים המוסלמים כמייצגת אסלאם מתון ונאבקת למען דמוקרטיה כנגד משטרים מדכאים – טענה הפונה לקהל הליברלי במערב; גם ארגונים אחרים הנתמכים בידי קטר, כמו הטאליבאן באפגניסטן וכמובן חמאס, זוכים לדימוי חיובי ומפייס (Cherkaoui, 2014; Quitaz, 2024). אם כן, מדינות המפרץ אינן מתנערות מהתדמית הקיימת שלהן כמדינות המקדמות אסלאם אלא מבקשות להפוך אותה למעלה חיובית על ידי נרטיב שלפיו האסלאם "שלהן" דוגל בשלום, בסובלנות, ברב-תרבותיות ובחופש. הנרטיב החדש טוען למעשה שהערכים האוניברסליים הללו אינם שייכים לליברליזם המערבי בלבד אלא מהווים גם רכיב מהותי באסלאם ואף בזהות הלאומית שלהן. המסר שמעביר הנרטיב החדש הוא שהזהיו הרווח של המונרכיות המפרציות עם אסלאם קיצוני נובע מסטראוטיפי שגוי, או לכל היותר אנומליה היסטורית שחלפה. מניפולציה זו תומכת בתדמית שהשלטונות המפרציים מנסים לשוות לעצמם באופן כללי כמקדשים ערכים של שוויון, שלום וצמיחה לכול.

תיירות, תרבות ואומנות

תיירות היא מגזר שבו מדינות המפרץ תולות תקוות רבות בגיוון הכלכלה, ויש לה מקום חיוני גם באסטרטגיית העוצמה הרכה. אירועי ענק כמו פסטיבלים, קונצרטים של מוזיקה ותחרויות ספורט או תערוכות האקספו העולמית (שנערכה בדובאי ב-2022, וב-2030 מתוכננת להתקיים בערב הסעודית) מצטרפים למונומנטים איקוניים ולאטרקציות גרנדיוזיות – כולם נועדו להפוך את המונרכיות המפרציות ליעד אטרקטיבי לקניות, לעסקים ואף למגורים עבור אנשים מרחבי העולם ואף יותר מזה – גם לספר "סיפורי הצלחה" עליהן ולשנות מקצה לקצה את הדימוי שלהן בעיני המבקרים.

בולטת כמובן היא העיר דובאי, שמראשית המאה ה-21 עברה פיתוח מואץ, וקו הרקיע שלה ובייחוד מגדל הבורג' ח'ליפה הגבוה בעולם הפך לסימן ההיכר של

האזור והעולם, וכלה בגורמי ג'האד קיצוניים – דבר המעניק לה אהדה עממית מצד ציבורים בעולם המוסלמי (Mandaville, 2022; Salman, 2021). כוחן של אסטרטגיות אלו מוגבל אפוא לקהל המוסלמי; יתרה מזאת, הן הפכו לצנינים בעיני העולם הרחב משום שיצרו זיהוי בין מדינות המפרץ לאסלאם קיצוני וטרור (בפרט מאז פיגועי ה-11 בספטמבר 2001, שמבצעייהם התחנכו ברשתות הדת הסעודיות), ובאופן כללי עם האלימות וחוסר היציבות באזור. בפרט, התהודה העולמית של הזוועות שביצע ארגון המדינה האסלאמית (דאע"ש) באמצע העשור הקודם שוב הכתימה, בצדק או לא, את מדינות המפרץ כמי שאחראיות לקידום האסלאם הקיצוני. במידה רבה היה זה הזרז למאמץ שניכר מצד ערב הסעודית, האמירויות וקטר – לשדר לעולם הרחב דימוי הפוך לחלוטין של האסלאם שבו הן דוגלות.

המסר שמעביר הנרטיב החדש הוא שהזהיו הרווח של המונרכיות המפרציות עם אסלאם קיצוני נובע מסטראוטיפי שגוי, או לכל היותר אנומליה היסטורית שחלפה.

ערב הסעודית ואיחוד האמירויות מקדמות בשנים האחרונות מיזמים בפרופיל גבוה של סובלנות דתית. בעבור הסעודים מדובר בהיבט של הרפורמות מרחיקות הלכת של יורש העצר והשליט בפועל מוחמד בן סלמאן מאז 2017, שנועדו להתנערות מהוהאביה לטובת מיתוג של אסלאם מתון ולאומיות סעודית; הגם שרפורמות אלו נעשות בעיקר כלפי פנים, הן כוללות גם הקרנה לעולם של "סעודיה אחרת" מבחינה דתית. כך למשל, איש הדת הבכיר שיח' מוחמד אל-עיסא ערך ב-2020 ביקור מתוקשר באשוויץ, וב-2022 נערך 'פורום ריאד למנהיגי דתות העולם' – כינוס היסטורי בממלכה שקיבץ אנשי דת מוסלמים, נוצרים, הינדים ובודהיסטים.

לאיחוד האמירויות תדמית בעייתית פחות בהקשר זה: האסטרטגיה שלה מתמקדת בקיומה של אוכלוסיית תושבים זרים לא-מוסלמים רבה בשטחה, וזאת כדי לתאר את עצמה כמדינה מגוונת המהווה מגדלור של סובלנות ופולורליזם תרבותי-דתי באזור. משרד ממשלתי לסובלנות שהוקם במדינה ב-2016 עורך פעילויות שונות לקידום הרמוניה, הבנה וידע של הקהילות הדתיות השונות, המלוות בקמפיינים תקשורתיים; ביקורו ההיסטורי של האפיפיור פרנציסקוס במדינה ב-2019, שהיה הביקור הראשון של אפיפיור במפרץ, נוצל כדי להראות לעולם את השלום שבו חיים העובדים הזרים הנוצרים במדינה – דבר כה יוצא דופן בעולם המוסלמי של ימינו; שנה לאחר מכן שווקה הנורמליזציה עם ישראל

שלהן באומנות. ב־2017 נחנכה באבו דאבי שלוחה של מוזיאון הלובר הפריזאי המפורסם, שתמורת השקעה אמירתית נאה העביר למפרץ חלק מיצירותיו; לצידו נבנית כיום גם שלוחה של מוזיאון גוגנהיים מניו יורק. מיליוני התיירים שהגיעו למונדיאל בקטר הוזמנו לבקר גם בביאנלה של דוחא – תערוכת אומנות עכשווית המתחרה במקבילותיה במערב, שהושקה במקביל. מדינות המפרץ מנצלות את ההיקשרות שלהן עם מוסדות אומנות לשם קידום האומנות והמורשת המקומיות: כך, לצד מוזיאון האסלאם המפורסם נחנך בדוחא מוזיאון ווסום (Wusum), על שמם של סמלים שבטיים שהיו בשימוש לאורך ההיסטוריה בחצי האי ערב), שבו יצירות של אומנים מאזור המפרץ המתמקדות בסביבה המדברית והשבטית שלו; מנגד, במסגרת שיתוף פעולה בין ערב הסעודית למוזיאון הלובר התקיימה במוזיאון בפריז תערוכת 'מורשת סעודית' שהציגה – באופן שוודאי הפתיע את המבקרים – שרידי פסלים פגאניים שאותרו במדבר הסעודי (Ammagui, 2024; Gronlund, 2024; Proctor, 2024, The Star, 2022).

השינוי התדמיתי שמדינות המפרץ תרות אחריו נעשה אם כך גם לעיני התיירים. שליטי המדינות מבקשים להחליף, בעיני זרם המבקרים ההולך וגובר, את דימוין כמדבר צחיח וחברות שמרניות בגורדי שחקים, שוניות אלמוגים ומוזיאונים; להראות שארצותיהם נהנו ממורשת מקומית משגשגת עוד לפני עושר הנפט, וגם כי יש להן שרידים של היסטוריה קדומה המזכירה אזורים רבים אחרים בעולם; וכן כי הן פתוחות לתרבות ולאומנות ומשקיעות בהעשרתן (בשעה שבפועל המשטרים מגבילים במידה משמעותית ביטוי ויצירה).

דיפלומטיה קונסטרוקטיבית

אחד התחומים הראשונים שבו החלו המונרכיות במפרץ למנף את משאביהן כדי למצב תדמית גלובלית הוא פעילות דיפלומטית. כבר בראשית שנות ה־90 הן הקימו שורה של סוכנויות הומניטריות ממשלתיות וסמי־ממשלתיות המנצחות על מתן סיוע הומניטרי בשווי מיליארדי דולרים (בצורה של חלוקת מזון, חילוץ והצלה או עזרה רפואית) למדינות ולאזורים נזקקים, תחילה במרחב הערבי והמוסלמי ובהמשך גם במקומות נוספים ברחבי הגלובוס. התרומות של השלוש שמוגדרות ללא תנאי הן בקנה מידה עולמי: לפי נתוני משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), ערב הסעודית, קטר ואיחוד האמירויות התברגו בעשור האחרון בין עשר המדינות התורמות ביותר בעולם (Elkahlout & Milton, 2023). מדינות המפרץ משדרות אם כן לעולם, ובפרט לדרגים הממשלתיים והדיפלומטיים, מדיניות חוץ

איחוד האמירויות, אם לא של המפרץ כולו. מה שהיה עד לפני כמה עשורים נווה מדבר נעשה יעד התיירות הרביעי מבין המקומות המבוקשים בעולם, עם קרוב ל־17 מיליון תיירים בשנה (מעט פחות מפריז ומלונדון), ונמל התעופה הבינלאומי שלה הוא העמוס בעולם (UN World Tourism, 2023). לצד המודרנה והחדשנות משבצים האמירות בנתיבי התיירות מרכיבים של המורשת הקדומה, שאיחוד האמירויות כביכול חייבת להם את הצלחתה: הדוגמה הבולטת ביותר היא הוא מסגד שיח' זאיד באבו דאבי, שאף כי נבנה בשנות ה־90 של המאה הקודמת נראה כאילו נלקח מסיפורי אלף לילה ולילה והפך לאיקון אינסטרומי – בדירוג של משתמשי Tripadvisor הוא היה פופולרי יותר מהטאג' מהאל (Abu Dhabi Media Office, 2024). המבנה המפואר קושר את איחוד האמירויות לתרבות המוסלמית המשגשגת של ימי הביניים, והשלטים המעטרים את המתחם מסבירים להמוני המבקרים שערכים אוניברסליים של סובלנות ותבונה הם שמנחים את המדינה האמירתית. המבקרים בבירה האמירתית אינם יכולים להחמיץ גם את 'ארמון העם' (קאצר אל־וטון) המפואר, הפתוח בחינם לתיירים ומציגו מהללים את המורשת והתבונה של המשפחה השלטת, ואת המוזיאון הלאומי שנבנה במבנה עצום בצורת כנפי בז (הציפור ששירתה את שבטי חצי האי ערב בנודדותה) – שניהם נועדו להראות כי למדינה היסטוריה עשירה שקדמה לגילוי הנפט.

איחוד האמירויות היא היחידה לעת עתה שרושמת הישג משמעותי בתחום התיירות, כאשר ערב הסעודית (שעד 2019 הייתה סגורה לתיירים, מלבד עולי רגל מוסלמים) מבקשת להדביק אותה באמצעות כמה מיזמים. בערי הממלכה נערכים מופעים, מסיבות, תערוכות ופסטיבלים, חלקם עם אומנים בינלאומיים מהשורה הראשונה (כגון אד שירן, אריאנה גרנדה, דיוויד גואטה ואמינם); אלו משמשים בראש ובראשונה לחם ושעשועים לצעירים הסעודים, אך גם אמצעי למיתוג מחדש של ערב הסעודית השמרנית כלפי חוץ ו"נרמולה" כיעד לגיטימי על מפת הבידור העולמית; 'פרויקט הים האדום' לאורך החופים והאיים הבתוליים של הממלכה, שיכלול עד סוף העשור עשרות מתחמי נופש פסטורליים בשטח גדול משל מדינת ישראל (ללא ההגבלות השמרניות על אכילה ובגדי ים חושפניים); וכן שיקום ושיווק העיר הנבטית הקדומה אל־עולא שבלב המדבר הסעודי, בתקווה שמונומנטים החצובים באבן שנשמרו בה ימשכו תיירים בדומה למקבילתה פטרה בירדן (Arab News, 2024; Denisjuk, 2024; Hodgetts, 2024). מאפיין נוסף של פיתוח התיירות הוא התנופה בבניית מוזיאונים בשלוש המדינות המפרציות וההשקעה

הדמוקרטיה הליברלית שעליה מבוסס סט הערכים שלו עומדת בניגוד עז כל כך למהות שלהן.

כל אלו מתחברים למה שניתן לראות כמהלך מנע של המשפחות השליטות בשלוש מדינות המפרץ נגד דרישות קיימות ועתידיות לשינוי התנהלות הפנימית של המדינות והתאמתה לאמות מוסר חיצוניות. בעזרת כספי הנפט והגז שלהן נעשו ערב הסעודית, איחוד האמירויות וקטר מעורבות בצמרת התשתית הקיימת של כל תחום עניין בעל נוכחות גלובלית – ספורט, תרבות או אקדמיה. ניתן לראות זאת כמהלך אסטרטגי ליצירת מוניטין עולמי ש"יבצר" אותן: קשה מאוד להפוך מדינה שהיא מרכז (hub) כלכלי ומארכת שלוחות של אוניברסיטת ג'ורג'טאון או של מוזיאון הלובר למבודדת מדינית, להטיל עליה סנקציות או אפילו לתקוף אותה צבאית.

מבחינה אסטרטגית, העוצמה הרכה של שלוש המונרכיות המפרציות מאמצת בבירור ערכים מהליברליזם המערבי, אשר מוצגים כאינהרנטיים לאסלאם ולתרבות המקומית, ובמקביל, במקרה של קטר העוצמה הרכה מאתגרת את תרבות המערב ומדגישה "צביעותו" בבואו לדרוש שינויים בעולם הערבי והמוסלמי, לרבות במדינות המפרץ. בסיכומו של דבר, המפרציות מקדמות בזירה הגלובלית ערכים ומעלות שהן עצמן אינן מקיימות: מדינות ללא תקשורת חופשית הופכות למוקד תקשורת גלובלי; מדינות ללא חופש ביטוי מארחות את צמרת האקדמיה והתרבות העולמית; מדינות המתפרנסות מדלקים מזהמים ממלאות תפקיד מוביל במאבק בשינויי אקלים; מדינות עם היררכיה חברתית מובנית, שרוב תושביהן חסרי אזרחות, נוקטות עמדה נגד גזענות ואפליה; מדינות ללא חופש פוליטי מעלות על נס סובלנות ופולורליזם; ומדינות מתווכות ומעניקות סיוע לסכסוכים שלעיתים הן עצמן לקחו חלק בליבוי שלהם. ניגודים אלו מעידים על השאפתנות הרבה של ההנהגות הסעודית, הקטרית והאמירית, אך גם על האתגרים העומדים בדרכן לעוצמה הרכה המיוחלת, ואף הסיכון בכך שהכניסה לאור הזרקורים העולמי תשיג תוצאה הפוכה של פגיעה בשמן ובאמינותן.

יש להתייחס בפרופורציה לאפקטיביות של אסטרטגיית העוצמה הרכה הנדונה. אין כל ספק ששלוש המדינות קנו את מקומן בתחומים שנוגעים לאנשים בכל רחבי העולם, והדבר מעניק להן השפעה בלתי פרופורציונלית לגודלן בקביעת הטון והמדיניות. מנגד, קשה להגדיר באופן מדויק כמה מהעוצמה הזו של מדינות המפרץ במערכת הבינלאומית, אם בכלל, נובעת מהיותן משכנעות ואטרקטיביות, וכמה מהיותן עדיין ספקיות אנרגיה מובילות שהמערכת הגלובלית תלויה בהן.

וערכים פוליטיים הממוקדים בפיתוח, בשגשוג ובשלום, המבדילה אותן מרוב העולם הערבי והמוסלמי שנמצא לרוב בצד הנתמך ומזוהה עם נחשלות ומלחמות. זאת באופן שהולם את התאוריה של ניי, הרואה במדיניות חוץ ובערכים פוליטיים הנתפסים בעולם כלגיטימיים ומוסריים מקור אפקטיבי ליצירת עוצמה רכה.

במענה לספקנות שנותרת, בעיקר במערב, באשר לרצון הטוב ולכנות של שאיפתן לפיתוח עולמי, מדינות המפרץ לוקחות חלק פעיל בעשייה הדיפלומטית באחד הנושאים הכאובים ביותר בתדמיתן כיצרניות אנרגיה מזהמת – משבר האקלים. איחוד האמירויות מארכת בשטחה את מטה הסוכנות הבינלאומית לאנרגיות מתחדשות (IRENA), וב־2023 אירחה את ועידת האו"ם השנתית לשינויי אקלים (COP28). ערב הסעודית וקטר הן חברות מייסדות של 'פורום היצרניות להשגת נטו אפס פליטות' (Net-Zero Producers Forum), המכנס יצרניות אנרגיה בעולם ובהן ארצות הברית, קנדה ונורווגיה לדיון בהפחתת פליטות גזים רעילים. זאת ועוד, ב־2021 השיק המלך הסעודי בוועידה בריאד את 'היוזמה הירוקה של המזרח התיכון' (MGI), שבמסגרתה מדינות שונות באזור דנות בפרייקטים למיתון שינויי האקלים בו. למול ביקורות כי מהלכים אלו ציניים כשהם מגיעים ממדינות המתפרנסות מיצוא דלקים מזהמים ונחשבות למזהמות הגדולות בעולם (לנפש), הנרטיב שהמפרציות מקדמות הוא כי במדבר הצחיח הן הראשונות שנפגעות ממשבר האקלים, ומכאן שהאינטרס שלהן הוא לקבל על עצמן תפקיד מוביל במאבק בעבור העולם כולו (Shafi, 2021).

סיכום

צבר ההשקעות והרכישות בפרופיל גבוה שביצעו ערב הסעודית, איחוד האמירויות וקטר בשנים האחרונות מצביע על דפוס פעולה קוהרנטי להגברת הנראות שלהן ברחבי העולם ולעיצוב מחדש של השיח עליהן. על ידי כך הן שואפות לשקף – הן לדעת הקהל והן למקבלי ההחלטות – דימוי חיובי ואטרקטיבי המבוסס על ערכים מדיניים ותרבות בעלי יכולת משיכה אוניברסלית, אשר סותר ומטשטש היבטים שליליים. יתרה מזו, הנרטיב שהמונרכיות מכתבות באמצעות אין ספור המיזמים הללו קורא תיגר על ההגמוניה התרבותית של מוקדי הכוח הוותיקים, ראשית בעולם הערבי והמוסלמי, ובאופן שאפתני יותר גם בזירה הגלובלית. ריאד, אבו דאבי ודוחא מבקשות להסיר את הספקנות והזלזול שמאפיינות לרוב את השיח עליהן ולהוכיח כי הן אינן נחותות מוסרית או תרבותית ממדינות אחרות, בפרט בעולם המערבי, אשר

- Abu Dhabi Media Office (2024, July 11). *Sheikh Zayed Grand Mosque ranks 1st in Middle East for top attractions and 3rd globally for cultural and historical experiences in TripAdvisor report 2024*. <https://tinyurl.com/4dutyxk>
- AlGhoul, R., & Esmail, E. (2024, May 8). *UAE Media Council, Google News Initiative launch training programme for media professionals*. WAM. <https://tinyurl.com/2tuv6w37>
- Al Qahtani, M.M., & AL-Thani, D.M. (2021, July). *Qatar's policy and experience in mediation and dispute settlement*. *Siyasat Arabiya*, 51 [Arabic]. <https://tinyurl.com/4sksm3v>
- Al-Tamimi, N., Amin, A., & Zarrinabadi, N. (2023). *Qatar's nation branding and soft power: Exploring the effects on national identity and international stance*. Springer Nature.
- Ammagui, N. (2024, February 12). *Wusum Gallery provides a fresh perspective on Doha's art scene*. The Arab Gulf States Institute in Washington. <https://tinyurl.com/yr3ppc58>
- Antwi-Boateng, O. (2013). The rise of Qatar as a soft power and the challenges. *European Scientific Journal*, 9(10), 39-51. <https://tinyurl.com/ys3vka26>
- Antwi-Boateng, O., & Alhashmi, A.A. (2022). The emergence of the United Arab Emirates as a global soft power: Current strategies and future challenges. *Economic and Political Studies*, 10(2), 208-227. <https://doi.org/10.1080/20954816.2021.1951481>
- Arab News (2024, January 26). *Riyadh sees burgeoning local music scene years after restrictions lifted*. <https://arab.news/53nq8>
- Arnold, N. (2022, September 12). *Outsourced to Qatar: A Case Study of Northwestern University--Qatar*. National Association of Scholars. <https://tinyurl.com/572zptmb>
- Baycar, H., & Rakipoglu, M. (2022). The United Arab Emirates' religious soft power through Ulema and organizations. *Religions*, 13(7), 646. <https://doi.org/10.3390/rel13070646>
- Berni, H.M.E. (2023). the power paradigm of the king Salman period: Building a Saudi soft power? *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 17(2), 190-200. <https://doi.org/10.1080/25765949.2023.2231251>
- Berrien, H. (2024, August 9). *Columbia university anti-Israel groups call for total eradication of Western civilization*. The Daily Wire. <https://tinyurl.com/4zbswddf>
- Bianco, C., & Sons, S. (2023). More than a game: Football and soft power in the Gulf. *The International Spectator*, 58(2), 92-106. <https://doi.org/10.1080/03932729.2023.2196810>
- Brannagan, P.M., & Giulianotti, R. (2017). Soft power and soft disempowerment: Qatar, global sport and football's 2022 World Cup finals. In J. Grix (ed.), *Leveraging Mega-Event Legacies* (pp. 89-105). Routledge.
- Cafiero, G., & Alexander, K. (2020, March 9). *Qatar's soft power sports diplomacy*. Middle East Institute. <https://tinyurl.com/2chxen5u>
- Carosella, V.R. (2022). *Football as soft power: The political use of football in Qatar, the United Arab Emirates, and the Kingdom of Saudi Arabia*. The Aga Khan University. <https://tinyurl.com/srwa9946>

ד"ר יואל גוז'נסקי הוא חוקר בכיר, ראש תוכנית המפרץ במכון למחקרי ביטחון לאומי, וכן עמית בכיר (לא תושב) ב-Middle East Institute, ארה"ב. גוז'נסקי שירת במל"ל וייעץ למשרדי ממשלה וגופים שונים, עמית לשעבר באוניברסיטת סטנפורד וזוכה פרס פולברייט. yoelg@inss.org.il

אילן זלאיט הוא חוקר (עמית ניובאואר) בתוכנית מדינות המפרץ במכון למחקרי ביטחון לאומי, דוקטורנט בבית הספר להיסטוריה באוניברסיטת תל אביב ועמית מחקר במרכז משה דיין לחקר המזרח התיכון ואפריקה. בטרם הצטרף למכון עבד בתחום הייעוץ הגיאופוליטי לגורמים שונים בארץ ובעולם, בהם גופי ביטחון וחברות מסחריות. ilanz@inss.org.il

מקורות

- ינטר, א' וגוז'נסקי, י' (2020, 3 בספטמבר). **האסלאם בשירות השלום: הרבדים הדתיים של 'הסכם אברהם'**. מבט על, 1379, <https://tinyurl.com/27urv3m9>. המכון למחקרי ביטחון לאומי.
- Cherkaoui, T. (2014). Al Jazeera's changing editorial perspectives and the Saudi-Qatari relationship. *The Political Economy of Communication*, 2(1), 17-32. <https://tinyurl.com/ycxvmw7a>
- Cherkaoui, T. (2018). Qatar's public diplomacy, international broadcasting, and the Gulf Crisis. *Rising Powers Quarterly*, 3(3), 127-149. <https://tinyurl.com/yc5658sa>
- Corrucci, D. (2013, February 16). *Qatar: Football as soft power*. Columbia Political Review. <https://tinyurl.com/37wbdxne>
- Dema, V. (2023). The soft power of Russia. *Knowledge International Journal*, 58(1), 221-226. DOI: <https://doi.org/10.35120/kij5801221d>
- Denisyuk, Y. (2024, March 27). *AlUla: The Middle East's once-inaccessible ancient wonder*. BBC. <https://tinyurl.com/5n7pach3>
- Diwan, K. (2021). Clerical associations in Qatar and the United Arab Emirates: Soft power competition in Islamic politic. *International Affairs*, 97(4), 945-963. DOI: [10.1093/ia/iab083](https://doi.org/10.1093/ia/iab083)
- Dorsey, J. (2024, July 9). *Gulf investment in European soccer becomes a hot potato*. Wilson Center. <https://tinyurl.com/4ejt4fhe>
- Dubinsky, Y. (2024). Clashes of cultures at the FIFA World Cup: Reflections on soft power, nation building, and sportswashing in Qatar 2022. *Place Branding and Public Diplomacy*, 20(2), 218-231. DOI: [10.1057/s41254-023-00311-8](https://doi.org/10.1057/s41254-023-00311-8)
- Elkahlout, G., & Milton, S. (2023). The evolution of the Gulf states as humanitarian donors. *Third World Quarterly*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/01436597.2023.2229742>
- England, A., & Kerr, S. (2018, December 12). Universities challenged: Scrutiny over Gulf money. *Financial Times*. <https://tinyurl.com/mtynh23r>

- Fenton-Harvey, J. (2019, August 28). *Saudi Arabia and the UAE fund academia with generous donations*. Campus Watch. <https://tinyurl.com/yckukfy7>
- Fipp (2017, January 26). *A look at AJ+ — Al Jazeera's unique approach to engaging with millennials*. <https://tinyurl.com/r9ydp2ec>
- Global Soft Power Index (n.d.). Brand Finance. <https://tinyurl.com/2uxmaun2>
- Goddard, B. (2022, August 24). *Saudi Arabia want Olympic Games*. Mirror. <https://tinyurl.com/y7btn5n6>
- Grim, R. (2017, August 9). *Gulf government gave secret \$20 million gift to D.C. think tank*. The Intercept. <https://tinyurl.com/ye762nm9>
- Gronlund, M. (2024, January 26). *Top art exhibitions in the UAE and Saudi Arabia to see this spring*. The National. <https://tinyurl.com/3h382bb4>
- Hilotin, J. (2020, November 5). *Content powerhouse: Dubai Media City marks 20 years*. Gulf News. <https://tinyurl.com/4kpk6eb8>
- Hodgetts, R. (2024, January 3). *Why Saudi Arabia's Red Sea coast could be the next big luxury tourism destination*. CNN Travel. <https://tinyurl.com/mr2296za>
- Hoffman, J. (2023, April 11). *The Arab autocrat's new religious playbook*. Foreign Policy. <https://tinyurl.com/59c8tj4h>
- Jepperson, R.L., Wendt, A., & Katzenstein, P.J. (1996). Norms, identity, and culture in national security. In P.J. Katzenstein (Ed.), *The culture of national security: Norms and identity in world politics* (pp. 33-75). Columbia University Press.
- Kessous, M. (2011, June 27). *Sports as diplomacy: How small Gulf countries use big sports to gain global influence*. TIME.
- Khatri, S. (2013, December 23). *Rand and Qatar Foundation officially part ways after 10 years*. Doha News. <https://tinyurl.com/29p6mcx9>
- Lipton, E., Williams, B., & Confessore, N. (2014, September 6). *Foreign powers buy influence at think tanks*. The New York Times. <https://tinyurl.com/5ahzc9pv>
- Mandaville, P. (2022). *Wahhabism and the world: Understanding Saudi Arabia's global influence on Islam*. University of Oxford Press.
- Monier, E. (2024). *Religious tolerance in the Arab Gulf states: Christian organizations, soft power, and the politics of sustaining the "family-state" beyond the rentier model*. *Politics and Religion*, 17(1), 22-39. DOI: <https://doi.org/10.1017/S175504832300007X>
- Morse, B., & Lewis, A. (2022, June 10). *Saudi money, blockbuster names and a unique format: everything you need to know about the LIV golf series*. CNN. <https://tinyurl.com/2hcexvy2>
- Nair, S. (2017, December 8). *Introducing postcolonialism in international relations theory*. E-International Relations. <https://tinyurl.com/2fakmvhe>
- Nye, J.S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs.
- Nye J.S. (2008). *Public diplomacy and soft power. The annals of the American academy of political and social science*, 616(1), 94-109. <https://doi.org/10.1177/0002716207311699>
- Nye, J.S. (2011). *The future of power*. Public Affairs.
- Pecquet, J. (2015, October 5). *Gulf-funded think tank to make Capitol Hill debut*. Al-Monitor. <https://tinyurl.com/2xnvwnwne>
- Peterson, J.E. (2006). *Qatar and the world: Branding for a micro-state*. *The Middle East Journal*, 60(4), 732-748. DOI:10.3751/60.4.15
- Proctor, R.A. (2024, March 13). *Saudis transform the Kingdom through public art*. The Arab Gulf States Institute in Washington. <https://tinyurl.com/2pet34sx>
- Quitaz, S. (2024, June 18). *Al Jazeera – Feeding the Muslim Brotherhood's political agenda to the Arab world*. Jerusalem Center for Public Affairs. <https://tinyurl.com/wyufnty4>
- Quinn, C. (2021, October 8). *Saudi Arabia's soft power play*. Foreign Policy. <https://tinyurl.com/y2j8wcf>
- Roberts, D.B. (2019). *Reflecting on Qatar's "Islamist" soft power* (pp. 6-7). Brookings Institution. <https://tinyurl.com/2rzurfd>
- Romano, F. (2022, December 30). *Cristiano Ronaldo completes deal to join Saudi Arabian club Al Nassr*. The Guardian. <https://tinyurl.com/mvdkiwfd>
- Rosen, A. (2023, November 29). *What Yale has in common with Hamas*. Tablet. <https://tinyurl.com/3fbk4na4>
- Salman, O. (2021, February 3). *Will Qatar's relationship with the Muslim Brotherhood change after the Gulf reconciliation?* Fikra Forum. <https://tinyurl.com/44anbc7c>
- Saudi Vision 2030 (n.d.). <https://tinyurl.com/3vvxst8y>
- Sean, I. (2022, February 2). *Qatar looking to use World Cup as springboard for 2036 Olympics bid*. The Guardian. <https://tinyurl.com/2s4xvbf>
- Shafi, N. (2021, July 1). *New era of climate action in the Middle East*. World Economic Forum. <https://tinyurl.com/4s9znc8u>
- Shambaugh, D. (2013). *China goes global: The partial power*. Oxford University Press.
- Shareef, A. (2024, May 30). *Dismantle the knowledge systems that enable genocide*. Al Jazeera. <https://tinyurl.com/54xx38bx>
- Søyland, H.S., & Moriconi Bezerra, M. (2022). *Qatar's multi-actors sports strategy: Diplomacy, critics and legitimisation*. *International Area Studies Review*, 25(4), 354-374. DOI:10.1177/22338659221120065
- The Star (2022, November 27). *Beyond football, Qatar is using cultural soft power to impress the world*. <https://tinyurl.com/mhfxyea>
- UAE Government. (2017, updated 2022, November 23). *The UAE soft power strategy*. <https://tinyurl.com/mr2dtsxu>
- Ullah, A. (2024, August 1). *UK's St Andrews university fires rector from governing body for Israel criticism*. Middle East Eye. <https://tinyurl.com/2uws6mhz>
- UN Tourism. (latest update 2024, July 22) *Global and regional tourism performance*. <https://tinyurl.com/y8czpv24>
- Weinberg, J. (2017, August 23). *Qatar's activist foreign policy and the 2022 World Cup*. *Middle East Economy*, 7(7). Moshe Dayan Center. <https://tinyurl.com/2we7eves>

הערות

¹ המחברים מבקשים להודות לד"ר מרתה פורלן על סיועה הרב במחקר ובכתיבת הטיוטה הראשונה למאמר זה.

² איחוד האמירויות הודיעה ב־2017 על השקת גוף ממשלתי בשם 'המועצה לעוצמה רכה', האמון על האסטרטגיה הלאומית בנושא (UAE Government, 2022). קיומה ועיקריה של האסטרטגיה הלאומית להשגת עוצמה רכה בקטר הוזכרו במאמר שפרסם ב־2021 מכון דוחא, שהוא גוף מחקר ממשלתי קטרי (Al Qahtani & AL-Thani, 2021). ערב הסעודית לא הציגה את העוצמה הרכה כיעד מפורש, אך השגתה מגולמת במידה רבה ב'חזון 2030' לעתיד הממלכה שהוצג ב־2016, אשר כמה מסעיפיו מתכתבים

עם אסטרטגיות העוצמה הרכה של האמירויות ושל קטר (Saudi Vision, n.d.).

³ על השפעתה הכבירה של רשת אל-ג'זירה על השיח הפוליטי בעולם הערבי, בפרט סביב אירועי האביב הערבי, ראו פרסומים אלו:

Abdelmoula, E. (2015). *Al Jazeera and democratization: The rise of the Arab public sphere*. Routledge; Cherribi, S. (2017). *Fridays of rage: Al Jazeera, the Arab Spring, and political Islam*. Oxford University Press.